

מגיד דבריו ליעקב - פרשת תרומה

פותחים ב'תורה' / מידות הארון שבורות - לומדי התורה צריכים מידות שבורות / התורה אינה שוכנת בגוף שאין בו מידות טובות / עבודת המידות / בגנות הכעס / בגנות הגאווה

‘ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם’

בעזרת ה' יתברך, נראה היום לדבר קצת בענייני הפרשה ועל הדברים הצריכים חיזוק, פרשת השבוע פרשת תרומה, וידבר ה' אל משה לאמר, דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה (ומפרש רש"י, לי - לשמי), מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי (שמות כה א-ב), במה מתבטאת התרומה? וזאת התרומה אשר תקחו מאיתם זהב וכסף ונחושת וכו' (שמות כה ג). וכל ה'תרומה' הזו והאסיפה הזו, כלל ישראל מתנדב כדי לבנות את ה'משכן', אשר בו הקב"ה שוכן, 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם' (שמות כה ח)¹. ואחר כך מתחילים את ההכנה של 'כלי המקדש', ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כלי, וכן תעשו' (שמות כה ט).

פותחים בתורה

מה הכלי הראשון שעושים מכלי המקדש? ה'ארון'. 'ועשו ארון עצי שיטים, אמתיים וחצי אורכו ואמה וחצי רוחבו ואמה וחצי קומתו' (שמות כה י). למה פותחים מכל כלי המשכן דייקא ב'ארון'? כיון שב'ארון' היו מונחים ה'לוחות'. בארון הייתה מונחת ה'תורה'. פותחים ב'תורה'. 'כלי המקדש' של ה'משכן', הכל חשוב הכל נכבד הכל קדוש וטהור, אבל במה פותחים ומתחילים? 'ועשו ארון עצי שיטים'. פותחים ב'תורה'.

כל מידותיו של ה'ארון' שבורות

ואיך עושים אותו? 'אמתיים וצי אורכו ואמה וחצי רוחבו ואמה וחצי קומתו', וכבר עמדו רבותינו המפרשים הקדמונים: מדוע ה'ארון' מיוחד בדבר הזה שכל מידותיו היו 'שבורות'? הכל שבור. כל המידות אינם במידה שלימה. והרי, מי שיתבונן בפרשה בשאר כל הכלים של ה'משכן', לא מצינו דבר כזה, אלא כל המידות שלימות. במה נשתנה ה'ארון' משאר כלי המקדש?

‘כל מי שלומד תורה - צריך לשבר ולהשפיל עצמו’

רבינו יעקב בעל הטורים בביאורו תורה, עומד על זה, כך הוא כותב: 'אמתיים וחצי אורכו ואמה וחצי רוחבו ואמה וחצי קומתו', "כל מידותיו היו שבורות בחצאי אמות, ללמד שכל מי שלומד תורה צריך לשבר ולהשפיל עצמו". (ע' עירובין נד). 'מילתא אגב אורחא קא משמע לן קרא', התורה מלמדת אותנו עוד 'דיעה' (דיעה גדולה ונכבדה), אם אתה רוצה הצלחה ב'תורה'? אתה רוצה קניין בעבודת ה' יתברך? צריך שיהיה לך 'מידות שבורות'. ונראה בעזרת ה' לדבר על זה.

התורה אינה שוכנת לעולם בגוף שאינו בעל מידות טובות

רבינו יונה בפירושו למסכת אבות (פ"ג משנה יז) על המשנה 'רבי אלעזר בן עזריה אומר, אם אין תורה אין דרך ארץ, אם אין דרך ארץ אין תורה'. מפרש רבינו יונה (להקשיב היטב, אלה דברים נפלאים), 'אם אין דרך ארץ אין תורה', 'רצונו לומר, שצריך תחלה לתקן את עצמו במידות. וכזה תשכון התורה עליו, שאיננה שוכנת לעולם בגוף שאינו בעל מידות טובות, לא שילמוד התורה ואחר כך ייקח לו המצות', אחר כך יבואו לו המידות הטובות,

¹ 'הקב"ה שוכן אצל כל אחד ואחד מישראל

וצריכים לדעת דברי רבותינו (של"ה שער האותיות ערך לב טוב וערך קדוש ועוד, וע' נפש החיים שער א פ"ד ועוד): 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם', לא נאמר בפסוק: 'ושכנתי בתוכו', במשכן, אלא 'ושכנתי בתוכם', 'הקב"ה שוכן אצל כל אחד מכלל ישראל'.

² 'חמדת הממון עד שעת פטירה ממש

"כי אי אפשר", בצורה כזו אי אפשר לקנות תורה. זה מה שהתנא באבות - רבי אלעזר בן עזריה - מלמד אותנו: 'אם אין דרך ארץ אין תורה'. אדם מוכרח לעבוד ולתקן את מידותיו, וכך הוא מתהפך להיות 'כלי' שהתורה תחול אצלו, מציאות של 'דרופתקי דאורייתא' (סנהדרין צט:), הוא וה'תורה' - חד הוא. זה רק אם יש לו מידות טובות ומתוקנות. אבל אם חלילה אין מידותיו מתוקנות כדבעי, לא תשכון אצלו התורה. וצריכים לדייק לשון רבינו יונה, לא כותב שאדם כזה שאין לו מידות מתוקנות הוא לא ילמד תורה, אלא שהתורה לא תשכון אצלו, כלומר שהוא לא יקנה אותה קנין גמור אם אין מידותיו מתוקנות. וזה עבודה גדולה, זה לא דבר קל. צריך להשתדל ולהתאמץ בזה, אין אדם שפטור בזה, כולם חייבים לעבוד על זה.

אם האדם לא יעבוד על מידותיו - זה מלווה אותו עד הקבר

כי אם האדם לא יעבוד על מידותיו, 'הקנאה והתאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם' (אבות פ"ד מ"א). וכמו שאמרו המפרשים שהפשט בזה הוא, שאפילו בשעה שמוציאים אותו מן העולם, בשעת ה'לוויה' שלו, עדיין 'הקנאה והתאוה והכבוד' מלווים אותו, (אם הוא לא עבד לתקן את זה בחייו). אפילו ברגע האחרון עדיין זה יבער אצלו כ'אש' 'הקנאה התאוה והכבוד'².

‘עיר פרא אדם יולד’

אדם יראה בעצמו, איך שבבחרותו היה לו איזה 'ליקוי', והוא ולא עבד על זה, האם זה נשאר אצלו או שזה משום מה פקע ואיננו? בוודאי שזה נשאר אצלו. צריך להשתדל ולעבוד. כל אחד ישתדל ככל יכולתו. כתוב בפסוק בספר איוב 'עיר פרא אדם יולד' (איוב יא יב). והפירוש הוא - אמר הסבא מקעלם ע"ה - שהתכלית והתפקיד שלנו, זה מ'עיר פרא', שאדם נולד עם כל המידות שיש לו, שאינם מתוקנות, התכלית והתפקיד להוציא מ'מעיר פרא' - 'אדם יולד'. צריך להיוולד 'אדם'. שלם ומתוקן במידותיו. [והביא דבריו הרבה פעמים מן המשגית זצ"ל (ראה אור יחזקאל מכתבים עמוד שנב, ואור יחזקאל אלול עמוד ז, ואור יחזקאל אמונה עמוד קכט, ואור יחזקאל מידות עמוד ל ועמוד קכט ועוד). והראה לי בני בכורי חו"ב רבי אברהם אליעזר הי"ו דברי רש"י קהלת (ד' י"א) ועיר פלא אדם יולד, שיהפך וישתנה לו מה שהיה כעיר פרא, וייעשה אדם. עכ"ל. והן הם הדברים. ודו"ק היטב].

עבודת המידות נפסלת ב'היסח הדעת'

ויש הרבה דרכים והרבה אמצעים לזה. זה לא שאדם לא יודע איך להצליח ואיך לעבוד את הבורא יתברך, ברוך ה' חכמי ישראל האירו לנו את העיניים בדברים הללו. נתנו את העצות והדרכים והספרים והכללים שאדם ישתדל בהם - ויצליח. רק צריכים לעבוד על זה. הרי בעינינו ראינו הרבה שהצליחו, בכל מיני מידות טובות ומתוקנות שהיו להם. ואם אפשר לאחרים - גם לנו אפשר. אלא שצריכים עבודה, ולא להסיח דעת מהעבודה. הדברים הללו נפסלים ב'היסח הדעת'.

הדיעה וההכרה בחולי - חצי רפואה

עצם זה שאדם יודע את ליקויו, זה עצמו חצי רפואה. כשהוא יודע שיש אצלו דברים שצריכים תיקון, זה עצמו ברכה. הוא יודע שהוא צריך לעבוד על זה. אבל אחד שחושב את עצמו כליל המעלות, כליל השלימות, וכליל המידות והדעות - זה חורבן. זה צרה צרורה. הוא אומר לעצמו: 'מה חסר לי?..? מי ייתן וירבו כמותי בישראל..?', 'מה רוצים ממני?..!'. אבל כשאדם יודע את

העולם. וכבר היה חולה גווע גוסס, וכולם היו סביבו (אנשי ה'חברא קדישא' וה'יורשים' שלו), וראו אותו שהוא ברגעים האחרונים של חייו ממלמל וקולו בל ישמע, (ראו את השפתיים שלו נעות, אבל קולו לא ישמע, לא היה לו כח להגיד את זה בקול). מישוה עשה אתו חסד, הטא את האוזן ליד הפה שלו כדי לשמוע מה הוא מבקש, (מי יודע, אולי הוא רוצה להשאיר ירושה גדולה לקרן גמ"ח וכו'), והוא שמע שהוא אומר כך: 'תאמין לי, אני יודע את מצבי, אני יודע איפה אני עומד עכשיו, ואני יודע שעוד כמה רגעים אני נמצא בבית דין של מעלה, אין לי ספק בזה, אבל תאמין לי שאם מישוה מאתכם היה מושיט לי כמה 'פרוטות', הייתי לוקח את זה ושם מתחת ל'כר' שלי!'. אלו המידות של האדם. אם לא יעבוד, עד הרגע האחרון הקנאה והתאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם הזה, זה הולך איתו למסע ה'לוויה', זה 'מוציא' ומלווה אותו מן העולם.

התפקיד שמיועד לו, ומה הוא צריך לעבוד, ואיך הוא צריך לעבוד, יש לו עוד תקנה. יש לו 'היכתי' תימצ' של תיקון. אלה דברים פשוטים.

במידות יש 'אבות' ויש 'תולדות'

וצריך לדעת, כי גם ב'מידות' יש 'אבות' ויש 'תולדות', יש דברים המסתעפים ויוצאים מכל מידה ומידה, וזה המבחן האמיתי. הפלא יועץ (ערך גאווה וערך תולדות) כותב שיש בני אדם שיכולים להטעות את עצמם. 'אני אף פעם לא מתגאה'. 'אני כמעט כמו הלל הזקן, כמו שהוא היה מצויין בענווה, גם אני מצויין', (אני לא אומר שהגעתי למדרגה של הלל הזקן.. זה 'גוזמא'.. אבל לא רחוק, 'כמעט'..). מה העצה? אומר ה'פלא יועץ' בא ונעשה לך 'בחינה', בא נראה, אתה אומר שיש לך את המידה של ה'ענווה', וההיפך מה'ענווה' זה ה'גאווה', ומה ה'תולדה' של מידת ה'גאווה'? ה'כעס'. (אדם שהוא בעל גאווה, הוא הרבה פעמים כועס). אם אדם כועס או שאינו כועס - הרי זו בחינה למדוד האם הוא בעל גאווה או לא. אם הוא שותק, הוא מבליג, הוא לא מקפיד כלל, הרי זה אות וסימן שאכן בעל ענוה הוא.

'לעולם יהא אדם ענוותן כהלל'

הגמרא מספרת במסכת שבת (לא..), מעשה נפלא על הלל הזקן. אומרת הגמרא: 'לעולם יהא אדם ענוותן כהלל'. והגמרא מביאה דוגמא, שהיו שני בני אדם (אולי היה זה בירושלים), שהתערבו אחד עם השני על ארבע מאות דינרים אם יצליח השני 'להוציא אותו מהכלים'. להרגיז אותו ולגרום לו שהוא יכעס ויקפיד. אותו אחד הלך, ומצא את השעה המתאימה... ביום שישי, ערב שבת קודש, כשהלל היה מתרחץ לכבוד שבת קודש, הוא בא ליד ביתו צועק ושואל: 'מי כאן הלל? מי כאן הלל?'. זה עצמו חוצפה שאין לה גבול (רש"י שם), כך מדברים אל נשיא ישראל? אל גדול הדור שכל חכמי ישראל יושבים לפניו כפופים?! 'הלל' היה נשיא ישראל, בא מבבל ועלה לארץ ישראל ושימש את שמעיה ואבטליון וזכה לתורה, ושלשלת הנשיאות ממנו עמדה, ואתה שואל: 'מי זה? שמעתי על איזה 'הלל', מי כאן הלל?!'. הלל שומע שקוראים לו, מיד הוא התלבש ויצא מהרחצה, 'נתעטף ויצא לקראתו'. מי יודע איזה שאלה חמורה יש לו, אולי יש לו איזה שאלה של 'פיקוח נפש', והוא הזדמן בדיוק ברגעים האלה (לפעמים דוקא בזמנים הלחוצים ביותר, מגיעים שאלות חמורות). אמר לו: 'כן בני היקר והנכבד, אני כאן הלל, בני מה אתה רוצה? איזה שאלה יש לך לשאול?!'. אמר לו: 'כבוד הרב, יש לי שאלה חמורה לשאול אותך'. שאל אותו הלל: 'מה השאלה שלך? שאל בני שאל'. שאל אותו: 'מפני מה ראשיתן של בבליים סגלגלות?', הראש של ה'בבליים' הוא 'עגול' כמו 'ביצה' (ע' רש"י שם), למה הוא לא עגול כמו של כל הבריאה כולה? וכשהוא אומר את זה - **הוא מצביע באצבע על הלל**.. (הרי הלל עלה מבבל - סוכה כ.). לא מצא משהו אחר לשאול אותו בשעה הזו שהלל מתרחץ לכבוד שבת.. (לא מצא איזה חקירה בהלכה, אלא 'חקירות טבעיות'.. מה השאלות האלה? 'קושיא לאלקינו'). אמר לו הלל: 'בני, שאלה גדולה שאלת', 'צריך עיון גדול ונכבד'.. צריך להשיב לך על זה תשובה של חכם³, אבל טעם הדבר הוא 'מפני שאין להם חיות פקחות', כיון שאין להם מילדות חכמות, והם לא יודעות לילד כהוגן, לכן יצא הראש שלהם בצורה 'לא הכי טובה' בצורה של 'סגלגל'.

הוא שמע את התשובה, וחזר, והלל גם הוא חזר לבית המרחץ, ושוב הוא חוזר אל הלל ועוד הפעם הוא שואל 'מי כאן הלל? מי כאן הלל?', יש לו עוד שאלה 'חמורה' לשאול אותו. ועוד הפעם הלל יוצא אליו מבית המרחץ, והוא שואל אותו: 'כבוד הרב, יש לי שאלה 'מטרידה'.. למה רגליהם של האפריקנים רחבות?', (למה הרגלים של 'אידי אמין' רחבות? ...).. כבר סמוך לחשיכה, ערב שבת קודש, לא מצאת משהו אחר לחקור? ועוד הפעם הוא

משיב לו: 'שאלה גדולה שאלת בני'.. כך הוא שאל אותו שלש פעמים. אחר כך אמר לו: 'שאלות הרבה יש לי לשאול', יש לי הרבה שאלות לשאול אותך, 'ומתירא אני שמא תכעס'. חושש אני שתכעס עלי. 'נתעטף הלל וישב לפניו, אמר לו: כל שאלות שיש לך לשאול שאל'. הוא ראה כך, כעס. אמר לו להלל: 'תדע לך שהפסדתי בגללך ארבע מאות דינרי זהב! למה לא כעסת והקפדת?!. והסיבה לזה שהלל לא כעס היא, כיון שהלל היה ענוותן. זה ה'סוד'. ומי שענוותן הוא לא יכול לכעס. (גם אם הוא ירצה הוא לא יכול לכעס, הוא לא יודע מה זה כעס).

המידות השכיחות שאדם נכשל בהם יותר

ואני רוצה להקריא מדברי רבינו הרמח"ל ע"ה בספרו 'מסילת ישרים' (פרק יא), על ענין הכעס והגאווה, והוא מחלק את זה גם ל'מדרגות' שונות, ל'אבות' ול'תולדות', 'והנה המידות הן רבות, כי כפי כל הפעולות ששייכים לאדם בעולם כמו כן מדותיהן שאחריהן הוא נמשך בפעולותיו', אחרי המידות שלו האדם נמשך. 'אמנם, כמו שדברנו במצות שהיה הצורך להנקות בהם יותר, דהיינו, ממה שרגילות בני האדם ליכשל', יש דברים ששכיח ומצוי שאדם נכשל בהם, ויש שדברים שזה לא שכיח ולא מצוי שהאדם ייכשל בהם. לדוגמא: 'שתיית דם' או 'אכילת שקצים', לא מצוי שאדם ייכשל בזה, נפשו של אדם קצה בזה (מכות כג:), ואותו דבר במידות, יש מידות שמצוי להיכשל בהם, ויש מידות שפחות שכיח להיכשל בהם. **"כן נדבר במדות הראשיות באריכות עיון יותר"**, נרחיב קצת, נדבר על המידות הללו שצריכות עבודה גדולה יותר, **"מפני רגילותנו בהם"**, שאנחנו בעוונותינו רגילים בהם, כי כל עוד שאנחנו לא עובדים עליהם, אנחנו נכשלים בהם. **"והם הגאווה, הכעס, הקנאה והתאוה"**, הם מידות ששכיחות כל יום וכל שעה, **"הן כל אלה מדות רעות אשר רעתם ניכרת ומפורסמת, אין צריך לה ראיות"**, לא צריך להביא על זה ראיה, **"כי הנה רעות בעצמן ורעות בתולדותיהן, כי כולן חרץ משורת השכל והחכמה, וכל אחת כדאי לעצמה להביא את האדם אל עבירות חמורות"**.

הכעס - חוסר 'אמונה'

מביא הרמח"ל ע"ה, **"על הכעס, אמרו רבותינו ז"ל"**, כך דרשו רבותינו בזהוה הקדוש (דכ"ז ע"ב, וע"ע הריב"ש סי' קע), **"כל הכועס יהיה בעיניך כאלו עובד עבודה זרה"**. ובאמת מה הביאור בזה, למה כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה? והתשובה היא: שכל אחד יחקור בעצמו, צריכים לחקור קצת, למה אדם כועס. אדם ישאל את עצמו: 'למה אני כועס?'. יש כאלה יאמרו לך: 'מה אני יכול לעשות? ככה זה..', ובוזה הוא פטר את עצמו.. זה לא 'תשובה' ולא 'תירוצ' (זה 'קשקוש' בעלמא...). אומרים המפרשים (ע' אגרת הקודש פרק כה): ה'כעס' מגיע לאדם מחוסר 'אמונה'. כי אם אתה מאמין באמונה גמורה, 'אמונת אומן', אמונה מוחלטת, שבידו יתברך הכל, שהוא עשה הכל והוא עושה הכל והוא פוקד הכל, (כמה תרויח וכמה תפסיד ואם יהיה לך נזקים וכו'), אם כך מה יש לך לכעוס על פלוני שעשה לך מה שעשה, וציער אותך וכו'. וכי הוא זה שציער וגרם לך את כל זה? זה לא הוא. אלא כך נרשם לך בשמים, שהשנה הזאת כך יהיה, שכך ידברו וכך יעשו לך. אם אתה מאמין באמונה גמורה שהכל בידו יתברך והוא שגור וקבע - אם כן מה יש לך לכעוס? שיהיה לך לכפרת עוונות הצער הזה שנגרם לך. אבל כשאתה חושב: 'פלוני עשה לי כך, והוא דיבר והוא אמר והוא עשה והוא גרם', זה בדיוק 'עבודה זרה'. כי אתה מייחס לאדם הזה כאילו יש לו כוחות בפני עצמו. אתה לא חש ומאמין שהוא סך הכל 'שליח' של הבורא יתברך, יד ההשגה פעלה דרכו. לכן אמרו רבותינו: 'כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה'. אם אתה מאמין שהכל בידו - אין לך מקום לכעוס⁴.

⁴ כל השנה שמר את הכסף לצורך האתרוג..

מספרים על אדמו"ר הקדוש מהרי"מ מזלאטשוב וצ"ל שהיה עני ואביון ממש, וכל השנה כולה היה אוסף פרוטה לפרוטה, היה לו קופה מיוחדת בשביל לקנות אתרוג, (הרי 'אתרוג' מהודר עולה הרבה כסף, והוא יודע שאין לו תקציב בשביל הדבר הזה, לכן במשך כל השנה הוא אוסף פרוטה לפרוטה בקופה המיוחדת לזה), עד שיגיע ערב החג ובוזה הוא יקנה את האתרוג שלו. וכך היה. הגיע ערב החג ב"ה, וכבר נצטבר לו מהכסף שאסף סכום יפה שיכול לקנות בו אתרוג, הלך וקנה אתרוג מהדור ויפה, חזר לביתו שמח וצוהל, מחכה לנענע אותו בחג. אשתו רואה שאין בבית כלום, ואת כל הכסף שהיה לבעלה הוא הוציא על האתרוג, לא נשאר בבית אלא 'אתרוג' בלבד.. אמרה לו: 'הבית ריק ואתה דואג לאתרוגים?!', לקחה את האתרוג ושררה אותו.. (אדם שומע סיפור כזה כבר מתעצבן.. קל וחומר אם הוא היה בעל המעשה.. כל אחד ישאל את עצמו מה הוא היה עושה בכזה מצב?.. היה כולו 'רותח מכעס', 'כל השנה אני אוסף ומקמץ מעיסתי בשביל האתרוג, ובסוף האשה תבוא ותפסול אותו?!. אוי ואבוי מה שהיה שם).. אבל הרב שחק, לא אמר מילה. מה יעשה?

³ להשיב לשואל כראוי ולא לדחותו בשתי ידיים אם אין שאלתו ראויה

ובמאמר המוסגר, זה לימוד מוסר גדול איך להשיב לשואלים. הרבה פעמים באים בשאלות לחכם, והוא יודע מה הוא צריך להשיב, אבל אם דוחה אותו מיד: 'איזה שאלה את שואל אותי?'. בפעם אחרת שתהיה לאותו אחד שאלה, הוא יהיה נמנע מלבווא ולשאול.

מספרים על גדול אחד בירושלים (כמדומני הגאון רבי שמואל סלאנט זצ"ל), שפעם נכנס אצלו איזה 'פתי' אחד ושאל אותו שאלה. הרב שמע את ה'שאלה', אמר לו: 'שאלה חמורה שאלת, תחכה קצת, אני צריך לעיין בה', הלך לארון והוציא את 'הספר הגדול' שהיה לו, ופתח אותו (הגודל שלו תפס לו את כל השלחן), עיין בו, ואחר כך אמר לו: 'עכשיו יש לי תשובה ואני יודע להשיב לך'. כי אם הוא היה דוחה אותו מיד, עונה לו את התשובה בקצרה, אם היית באה לאותו אדם אחר כך שאלה גדולה, היה נמנע לבוא ולשאול. כיון שפעם אחת הוא שאל וענו לו 'בקוצר רוח'. צריכים לדעת איך להשיב.

לפקוח עין בזמנים המועדים לפורענות

ואדם יתבונן, כי הרבה פעמים יש שעות המיועדות ל'פורענות', שעות המיועדות ל'כעס'. או 'ימים' כאלה שהוא 'כועס'. לדוגמא: כשהוא יוצא בבוקר למלאכתו, הוא ממחר, ומכל דבר קטן הוא 'מתפוצץ', הוא מתרגז, הוא ממחר, אין לו זמן אפילו ל'בוקר טוב'. או ביום שישי אחרי הצהריים, שהוא גם זמן המועד ל'פורענות', למה? יש לזה כמה סיבות. דבר ראשון: כי הוא רוצה לישון ולא נותנים לו.. יש הפרעות ורעש בבית.. או סיבות אחרות: ערב שבת יש 'לחץ' לקראת 'שבת המלכה', (ותמיד יש הכנות ל'זמירות' של שבת כבר מערב שבת..)⁵. בזמנים כאלה - תפקח עין. תיזהר ותישמר יותר. [וכתב החיד"א ז"ל בעבודת הקודש (מורה באצבע סימן ד' אות ק"מ): "בהעלות המנחה בערב שבת הוא עת מסוכן למחלוקת בין איש לאשתו, והרבה טורח הסט"א לאחר ריב, והאיש הירא יכוף את יצורו ולא יעורר שום מחלוקת והקפדה, ואדרבה יבקש שלום וילך לשלום", ועיין גיטין (נ"ב א') ודוק היטב].

ריבוי הרצונות מביא את האדם לידי כעס

יש עוד סיבה שגורמת לאדם לבוא לידי 'כעס', וזה כיון שהוא רוצה הרבה דברים. הוא רוצה את זה ואת זה וכו' וכו', וכיון שלא נעשה רצונו - הוא בא לידי כעס. 'אני פקדתי ציוותי ודרשתי, ובסוף לא נעשה מה שביקשתי!'. ומיד מתחיל לכעוס. יש לו עצה טובה כדי להימנע מלבוא לידי ה'כעס', כיון שאתה רואה שאתה כועס בגלל שאתה מבקש הרבה - תצמצם את מידת הרצון שלך וכך לא תכעס. כך אתה מבטל את ה'היכני' תימצית' המביא לידי 'כעס'. אל תבקש הרבה, וכך גם לא תכעס הרבה.

עצות 'סגוליות' לבטל ה'כעס'

יש הרבה עצות להקטין את הכעס, יש עצות 'סגוליות' ויש עצות 'טבעיות'. עצות 'סגוליות' - בשעה שאדם כועס יסתכל בציצית. כי 'כנף' בגימטריא 'כעס'. (שמירת הלשון ח"ב חתימת הספר פ"ג, כף החיים סי' כד ס"ק כה). יש עצה אחרת, שיקרא 'תהילים'. כיון שיש מאה וחמישים מזמורי תהילים, שזה עולה בגימטריא 'כעס' (ע' ארך אפים סי' י אות טז, ודברי חכמים דעת חכמה שער התשובה פרק כד ריש עמוד רלט).

להכין עצמו מתחילה ולקבל על עצמו שלא לבוא לידי כעס

אבל מה נעשה שאדם כועס - את כל העצות הוא שוכח.. הוא 'לא יכול' להסתכל בשעת הכעס בציצית ולומר מזמורי תהילים. 'בעידנא דיצר הרע, לית דמדכר ליצר הטוב' (נדרים לב:), בתוך הריחוק קשה לו. תגיד לו לומר 'תהילים', הוא יאמר לך: 'אני צריך לומר 'תיקון חצות', מגילת 'איכה', אני צריך לומר..'. כולו כועס ורוותח. מה יעשה? יכין עצמו. יקבל על עצמו תחילה שלא לבוא לידי כעס.

התבוננות על כעסו על בני ביתו

אדם יתבונן: בדרך כלל על מי הוא כועס? על המשפחה שלו. על קרובים ועל ידידים שלו. ונניח שבאמת הפעם הם עשו מעשה שלא כהוגן נגדך. (מה שיש הרבה לפקפק בוה). וכי כדאי בשביל הפעם הזו לשכוח את כל ה'טובות' שעשו לך? באמת מגיע להם שתכעס עליהם? תתבונן: כמה פעמים עשו לך טובות לאין מספר, בלעדיהם אתה לא מוצא 'דיך ורגליך'. אדם יראה בתוך

יכעס? הרי זה לא יעזור לו. הוא ידע שזה נעשה מידו יתברך. אמר: ריבונו של עולם, אני רציתי לצאת ידי חובת אתרוג, ואספתי כל השנה פרוטה לפרוטה, ובסוף לא עלה בידי, כי זה מה שאתה רצית שיהיה. זה כח עצום של אדם שמאמין באמונה גמורה שהכל ממנו יתברך.

⁵ לתפוס את הגב 'על חם'

מספרים על גדול אחד, שפעם אחת בערב שבת אחרי שיצא מה'מקוה', בא לביתו סמוך לחשיכה, וכשהוא נכנס הוא רואה שמתוך ביתו יוצא גב עם הפמוטים של כסף, (שעמדו להדליק בהם נר לכבוד שבת), והרב 'תפס' אותו בדיוק ב'כניסה', הוא מצד אחד והוא מצד שני.. אותו אחד עמד תוהא ובוהא, לא יודע מה לומר ומה לדבר.. הפה שלו נסתם ונאלם.. אמר לו הרב: 'באת להפקיד אצלי את הפמוטים הללו כמשכון בעד כסף הלואה שאתן לך כנגד זה? בשמחה רבה, תשאיר את הפמוטים אצלי ואני אתן לך את השווי שלהם', וכך היה, ה'גב' נתן כ'פקדון' את ה'פמוטים', והרב שילם לו את הכסף בשווי שלהם.. העיקר לא לבוא לידי כעס.

ביתו, בלי אשתו ובני ביתו הוא אבוד, הוא לא יכול לעשות כלום. (ויש לזה הרבה ראיות.. אם האשה הולכת ללדת בשעה טובה ומוצלחת, מיד הוא מגייס את כל המשפחה שיבואו 'להציל' אותו.. מתקשר לאמא לדודה לסבתא לכל מי שיכול לבוא ולעזור לו..). אתה זקוק להם תמיד, בכל עת ובכל שעה, פעם אחת עשו שלא כרצונך, כבר מגיע ה'ריתחה' הזאת? ! כל אחד שתשאל אותו יאמר לך שזה לא הגיוני. זה לא מסתבר. אלא מה? בשעת כעס אדם לא חושב על זה. לכן תתבונן בזה ותחשוב על זה עכשיו, ותקבל על עצמך שיהיה מה שיהיה - אני אשתדל להתאפק קצת.

חכם הרואה את הנולד

בספר 'מעם לועז' מביא על זה משל, משל למה הדבר דומה, לאדם שהפסיד (נניח) מאה דינרים, ומרוב הכעס שלו עמד בראש הגג והשליך עוד אלף דינרים.. מה יאמרו על אחד כזה? נטרפה עליו דעתו. אותו דבר בכעס: עשו לך משהו שלא כהוגן - וכי אם תכעס עכשיו מה יצא מזה? יצא מזה פרי טוב? יצא מזה 'שלום' או 'ברכה'? ! בוודאי שלא. אלא מה? תפסיד עוד. תהיה חכם ותמנע את ההפסדים הבאים.

לנצל את הזמן של ה'כעס' - לשפיע של 'ברכה'

אדרבא, בשעה שאדם בולם את עצמו בשעת מריבה, עליו נאמר 'תולה ארך על בלימה' (איוב כו ז), מי זה 'על בלימה'? אומרת הגמרא (חולין פט:): מי שבוים פיו ועצמו בשעת ריתחא וכעס. אתה יכול לגרום מתוך ה'כעס' ל'ברכה'. רק תחשוב ותכין את עצמך למקרים כאלה (שלא יבואו).

הכעסן שכועס על כל דבר מה

ממשיך ה'מסילת ישרים', 'ונדבר עתה מן הכעס. הנה יש הרגון שאמרו עליו, כל הכועס כאלו עובר עבודה זרה, והוא הנכעס על כל דבר שיעשו נגד רצונו, ומתמלא חזמה', אתה רואה אותו, ממש 'עד ראשו' הוא מלא ב'כעס', מלא ב'חזמה', (מה'אוזניים' נשפך לו כעס..), "עד שכבר לבד כל עמו ועצתו נבערה", הוא כבר איבד את ה'לב' שלו, 'כלי הדעת' כבר לא עובדים אצלו, "והנה איש כזה כדאי להחריב עולם מלא", הוא לא היה מהסס להחריב את כל העולם כולו מרוב כעסו, "אם יהיה יכולת בידו, כי אין השכל שולט בו כלל, והוא סר טעם ממש ככל החיות הטורפות", באותו זמן הוא מתהפך ל'אריה' ול'נמר', והוא הולך בבית ומטייל.. (אם היה אפשר להקליט ולצלם אותו, ואחר כך מראים לו אותו עצמו הוא היה נבהל ונבעת). "ועליו נאמר 'טורף נפשו באפו ה'למענך תעזב ארץ?' (איוב יח ד), והוא קל ודאי לעבור על מיני עבירות שבעולם אם חמתו תביאהו להם", כשהוא כועס לא איכפת לו מאף אחד, שום דבר, הוא יכול לעבור על כל העבירות שבתורה, למה? "כי כבר אין לו מגיע אחר אלא כעסו ואל אשר יביאהו ילך", אין מה שיעצור אותו, אין מה שיפייס אותו, הכעס מוליך אותו להיכן שילך⁶.

'קשה לכעוס וקשה לרצות'

וכאן ה'מסילת ישרים' עובר ל'מדרגה' מתחת לזה (הוא מדבר מדרגות מדרגות), "ויש כעסן רחוק מזה", הוא ברוך ה' לא מהסוג הראשון שמתמלא חמה על כל דבר קטן, הוא רחוק מזה, "והוא שלא על כל דבר אשר יבואהו שלא כרצונו אם קטן ואם גדול יבער אפו. אך בהגיעו להרגיזו, ירגזו וכעס כעס גדול, והוא שקראוהו חכמים ז"ל (אבות פ"ה מ"א): קשה לכעוס וקשה לרצות". ה'הצתה' שלו איטית, אבל אם הוא 'נדלק' אוי ואבוי, ה' ירחם. יש לו 'כעס' שקשה לרצות ולפייס ולהרגיע אותו. לא יעזור לו מאומה. עד שיתפייס ייקח זמן רב. 'וגם זה רע ודאי, כי כבר יכולה לצאת תקלה רבה

(מישהו אחר היה מדליק אותו עם הפמוט הזה.. 'הייתכן? שלי מתוך ביתי, ואני בעיני רואה את זה..'. אדם חושב שממונו זה 'יקר מכל יקר', עם ה'פמוטים' יקחו אותו בהלוויה.. זה לא כך..).

⁶ אם זה מצוה - צריכים לומר 'לשם ייחוד'..

יש אדם שרואה דבר מיד הוא 'רוותח'. סיפרו על גדול אחד שהיה באחד המקומות (אולי בבית הכנסת אולי בבית פרטי) בשעה שמצאו שם גב, (נכנס מישהו לגנוב, ותפסו אותו 'על חם'). היה שם אחד שמאד כעס על הגנב הזה, אמר להם: 'תריביצו לו בכל הכח, מצוה להרביץ לו!'. אמר לו הרב: 'אם זו מצוה - תגיד לשם ייחוד בכונה..'. כל דבר נהיה מצוה.. ואם 'מצוה' כזו באה לידו, הוא צריך לעשות אותה עם כל ההידורים.. 'מצוה להרביץ'.. מי פסק לך? תחכה, נבדוק ונברר, נשאל מורי הוראה. לא צריכים מיד לכעוס, לנהוג ב'חפזון' וב'בהילות' ב'כעס' וב'ריתחה'. צריך להיות עם ענוה והכנעה.

מתחת ידו בזמן הכעס ואחרי כן לא יוכל לתקן את אשר עותו", אחרי שהוא כועס הוא מתחרט על מעשיו, אבל כבר מאוחר.

קשה לכעוס - אבל שומר עברתו

ומדרגה פחותה מזה, "ויש כעסן פחות מזה, שלא יכעס על נקלה, ואפילו כשיגיע לכעס יהיה כעסו כעס קטן, ולא יסור מדרכי השכל", עדיין עם כלי השכל וכלי הדעת שלו, "אך עודנו ישמור עברתו", עדיין הכעס שמור אצלו. "והנה זה רחוק מן ההפסד יותר מן הראשונים שזכרנו", הוא לא גרוע כמו הסוגים שהזכרנו של הכעסנים, "ואף גם זאת ודאי, שלא הגיע להיות נקי, כי אפילו זהיר איננו עדין, כי עד שהכעס עושה בו רשם, לא יצא מכלל כעסן".

קשה לכעוס ונח לרצות

ויש עוד סוג אחר, "ויש עוד פחות מזה, והוא שקשה לכעוס, וכעסו לא להשחית ולא לכלה, אלא כעס מעט. וכמה זעמו? רגע ולא יותר" (ע"פ ברכות ז.), במשך שניה אחת הוא כועס, "דהיינו, משעה שהכעס מתעורר בו בטבע עד שגם התבונה תתעורר כנגדו", והוא מבטל על ידי הדעת את הכעס, "והוא מה שאמרו חכמים ז"ל (אבות פ"ה מ"א): קשה לכעוס ונוח לרצות. הנה זה חלק טוב ודאי", זה מעלה טובה, זה מעלה גדולה, כמו שה' מסילת ישרים ממשיך אחר כך. אבל המעלה העליונה והטובה - זה כהלל הדין. שהוא הנקי מן הכעס מכל וכל, אפילו התעוררות של כעס לא נעשית בו.

הכועס טורפים לו מצוותיו

צריך ללמוד את הנושא הזה, לדעת חומר הענין. הרב חיד"א ע"ה (עבודת הקודש מורה באצבע סי' א אות י' וסי' י אות שיד ועוד) מביא מהמקובלים וזוהר הקדוש (ח"ב דף קפב ע"א) שמי שכועס טורפים לו מצוותיו. הוא מפסיד את כל המצוות שקיים! אדם יראה מה יכול להפסיד בשעת הכעס שלו. את הכל ממש. ואחר כך צריך תיקון גדול מחדש עד שיגיע למדרגה הראויה. שאדם יראה ויתבונן בספרי מוסר ויראה, יקבל את העצות ואת ההדרכות הראויות והנצרכות לו. כל מה שהזכרנו זה מעט מן המעט. קצת לעורר את האדם שיידע שהכעס עולה ביוקר ויזכור את הטובות שמקבל מחבריו.

ה'כעס' הוא תולדה של ה'גאווה'

כל זה הוא מהענין של ה'כעס', אבל זה רק ה'תולדה'. ה'אב' של ה'כעס' זה ה'גאווה'. אדם שיש לו את המעלה של ה'ענוה' הוא פטור מן הכעס, לא שייך אצלו הדברים הללו. ולהיפך, כשאדם לקוי בעניני 'גאווה' זה נורא נוראות ה'כעס' שלו.

במה יש לאדם להתגאות?

הקדמונים שואלים: איך אדם יציר חומר יכול להתגאות? הרי הוא היום כאן - ומחר בקבר. על מה יש לו להתגאות? אם אדם יחפש בעצמו איזה 'מעלות' (לכאורה) שיש בו, מה ימצא בעצמו? (קודם כל: ספק אם ימצא. אולי ימצא רק חסרונות ומומים...). ונעניין בזה. אתה אומר שאתה 'חכם'. וכי ה'חכמה' שלך היא? במה אתה מתגאה? הרי אתה קיבלת אותה מהבורא יתברך! וכי החכמה דיליה הוא? הרי מהקב"ה הוא קיבל את ה'כשרונות' הללו. ה'כבוד' לאלהים היא. הרי אם תבוא איזה 'ציפור', תכנס איזה ציפור כאן, ותאמר

⁷ הפקיד ממנו כדי שישלם השני בגול'

הגאון רבי נתן אדלר זצ"ל (היה מלאך ה' צבאות), ומספרים עליו שפעם אחת משהו נכנס לחצר שלו, בחורף, בשביל לגנוב עצים להסקה, והוא ראה אותו, מיד הוא אמר: 'הפקיד גמור! תיקח כמה שאתה רוצה!'. כדי שחלילה יהודי לא ייכשל באיסור. זה מדרגה גדולה. וכיוצא בזה מספרים על רבינו ה'חפץ חיים' זצ"ל כידוע. ⁸ על חוש ה'שמיעה' של רבי עקיבא איגר זצ"ל

הגאון 'חידושי הרי"ם' העיד עדות נפלאה (הובא בספר מאיר מאיר עיני הגולה ח"א אות קפא, וראה בספר על תמר על הירושלמי יבמות פ"א ה"ו עמוד ה), דבר פלא שלא נשמע כדוגמתו, (מה שהוא ראה את זה בחוש, מה שהוא ראה בעיניו, אצל רבי עקיבא איגר), שהיה איזה זמן בסוף ימיו (רעק"א נפטר בשנת תקצ"ט), שכבר עליו אוזניו, הוא לא היה שומע טוב. אם היו רוצים לדבר איתו, היו צריכים ממש לצעוק בתוך אוזנו כדי שישמע. וגם זה בהתאמצות גדולה, ובקושי היה יכול לשמוע מה שאומרים לו. סיפר החידושי הרי"ם שראו בישיבה דבר מפליא, שכל מה שלא היה שומע, ושמיעתו הייתה קשה עליו, זה היה בימלי דעלמא. (אם היו מדברים איתו משהו 'סתם כך' הוא לא היה שומע, אלא ברוחק ובקושי רב). אבל אם היה נכנס

לכולם: 'אני מתגאה עליכם, כיון שאני היחידה כאן מכל האנשים שיכולה לרוח ולעופף בשמים...'. או אם יכנס איזה 'שור הבר', ויאמר: 'כמה קילו אתם יכולים להרים? מאה, מאתיים? אני מרים אלף קילו! אם כן נמצא שאני גדול ונכבד ממך'. מה יאמרו לו? 'רואים שאתה 'שור' ואתה 'בהמה'... אתה קיבלת כח מהבורא יתברך להרים משאות, לכן יש לך כח יותר מהאדם. וכי זה נקרא מעלה שיש לך? הרי נתנו לך את זה! כך כותב הרמח"ל בספר 'מסילת ישרים' (פרק כב).

משל נפלא על המשתמש ונהנה מ'כבוד' בעולם הזה

ה'כבוד' הוא לה' יתברך. והקדמונים הביאו על זה משל נפלא, משל לאחד שהמלך הזמין אותו אל ארמונו. אמר לו: 'תבוא אלי, אני רוצה לדבר אתך באיזה ענין'. אותו אחד שמח מאד, הזמינו אותו לארמון המלך, זה דבר גדול. התלבש בבגדי שבת מהודרים, נכנס בשעה הקבועה לארמון המלוכה, נכנס ל'פלטרי' הפנימי, היכן שהמלך יושב, והמלך עדיין לא הגיע. הוא מחכה עד שיבוא המלך. בינתיים הציץ ימינה ושמאלה, והוא רואה על השלחן מונח ה'כתר' של המלך. ('מעשה תפארת', פלא פלאות, משובץ באבני יהלומים, משובץ באבני קודקוד', כולו מעשה זהב). ולידו מונח ה'שרביט' של המלך. ועל יד זה ה'גלימה' המלכותית. הוא מסתכל על זה, ומתקרב יותר ויותר. ואחר כך הוא אומר לעצמו: 'אולי כדאי לנסות אם זה מתאים לי?.. אני רק אנסה'. יש כאן ראי גדול, ננסה ונראה איך זה נראה?! וכך היה לובש את ה'גלימה' והוא שם על הראש את ה'כתר', ומחזיק בידו את ה'שרביט', והוא מסתכל על עצמו ב'מראה' 'מחייך' לעצמו בראי.. ובאותו רגע - נכנס המלך! רואה אותו עומד מחייך לעצמו מול הראי עם ה'כתר' וה'גלימה' וה'שרביט'.. כל אחד ישאל את עצמו: איך אותו אדם הרגיש באותו רגע? הוא מתפלל מעומק הלב: 'ריבון העולמים תעשה אותי 'חברותא' של 'קורח ועדתו'. אנא, מהר תפתח האדמה ותבלע אותו..'. כולו מתבייש. והנמשל פשוט, ה'כבוד' - זה של הקב"ה, הקב"ה הוא 'מלך הכבוד'. ואתה לוקח ו'מתלבש' בזה?! (וע"ע איגרת הרמב"ן ז"ל).

מעשה על הגאון רבי יוסף זונדל מסאלנט זצ"ל

יותר מזה, מידת ה'כבוד' כל כך מגונה היא, אדם מוכן לשלם 'כסף מלא' בשביל שיכבדו אותו. גדולי ישראל היו בדיוק להיפך. ראיתי מעשה נפלא, על הגאון ר' זונדל מסאלנט זצ"ל, (הר"ב של ר' ישראל סאלנט, זצ"ל), היה קדוש אלוקים, גדול בתורה 'פה שלישי לאלהיו' (אדרת שמואל עמוד תעד), פה שלישי לגאון מוילנא, והוא היה לוקח אנשים בעירו, ומשלם להם כסף טבין ותקילין, שאם ישמעו במז'ם ציבור, בבתי כנסיות או באיזה מקומות, שמדברים בשבחו - שהם אדרא, כנגד זה, ידברו בגנותו. ינמיכו את מעלתו וקומתו. אצלינו זה 'עולם הפוך'. אדם משלם כסף בשביל שידברו בשבחו וירוממו אותו, וכמה שנותנים לו, זה לא מספיק לו, זה לא מספק אותו.. הוא רוצה עוד 'פסוקי דזמרה' ועוד 'ברוך שאמר'..

על ענוותנותו והנהגתו של הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל

וכשנפטר רבו של ר' יוסף זונדל - הוא הגאון ר' חיים ואלזינער זצ"ל - נסע הוא לגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל, שהיו אומרים עליו שאם אתה רוצה לראות 'בבואה דבבואה', 'השתקפות', 'מעין דמעין', של 'ענוה' של משה רבינו ע"ה - תשמש את רבי עקיבא איגר זצ"ל. היה ענוותן שאין כדוגמתו. היה מופלג במידת הענוה עד למאד. (וזה מלבד הגדלות ב'תורה', היה שר התורה, גאון הגאונים בדורו, 'מה נאמר ומה נדבר'. היה 'חד בדרא' ממש).⁸ סיפרו עליו -

לישיבה, והיה רואה משהו בשורה האחרונה שמדבר בדברי תורה, היה שומע אותו! והיה עונה ומקשה ומתריך ומפלפל איתו. איזה מין אוזניים אלה?.. אומרים לו: 'כבוד הרב, אתה רוצה כוס תה?!', הוא לא שומע.. אבל אם משהו 'לוחש' איזה משהו בדברי תורה - אוזניו קלטו ושמעו. אלה 'חושים ורחניים' מסוג אחר. כיון שנפשו הייתה יצוקה ובלולה בתורה, ר'מין במינו חוזר וניעור, מצא מין את מינו וניעור, לכך אם היה שומע משהו מדבר דברי תורה, היה מתעורר ושומע. אלמלא שהעידו עדות זו, אדם לא היה יכול לתפוס כזה דבר.. אבל כך זה היה. כיון שהוא עבד על מידותיו, ונעשה 'דרופתקי דאורייתא' (סנהדרין צט: וע"ע בדברי רבינו שליט"א בהקדמת ספר דרופתקי דאורייתא), נעשה מציאות אחרת, וממילא יש לו 'כללים' אחרים. וכמו שהוא רואה אחרת - כך הוא שומע אחרת... [א"ה: וראה עוד בדברי רבינו שליט"א בקונטרס מגיד דבריו ליעקב ח"ב (פרשת חיי שרה תשע"ט, עמוד יב בהערה). ע"ש. ועוד על רעק"א, ראה בדברי רבינו שליט"א בקונטרס מגיד דבריו ליעקב ח"ח (פרשת ויגש תשע"ט, עמוד כו בהערה). ועוד שם חלק יב (פרשת בא תשע"ט, עמוד כט), ובקונטרס נהורא דאליהו (עמוד נ הערה כג, וכ"ה בקונטרס אור שלום עמוד לח הערה יח). ע"ש].

על הגאון רב עקיבא איגר - שבאחת השנים ב'ליל פסח' הוא הזמין לסדר 'ליל הסדר' אחד מהעניים מעירו 'פוזנא' (קהילה מפורסמת בחוצה לארץ, והוא היה רבה של הקהילה). אותו עני שמח מאד, 'רבה של העיר (לא פחות ולא יותר) הזמין אותי להתארח אצלו ולאכול על שלחנו'. זה 'נהנה מזיו השכינה'. ליל הסדר הוא הגיע לביתו של רבי עקיבא איגר, נכנסים ושלחן ערוך, כולם מחכים לקידוש של הרב. ו'בתר עניא אולא עניוּתא' (ב"ק צב סע"א), אחרי העני העניות הולכת, זה ליה אותו גם לשם.. עוד לפני שעושים 'קידוש', (כוס ראשונה של ההגדה של הסדר), אותו עני נותן בשגגה איזה 'מכה' על השולחן וכל היין שלו נשפך.. זו היתה ה'פתיחה' וה'הקדמה'. איזו הרגשה נוראה, אדם שמזמינים אותו אצל גדול הדור, עושים לו חסד, והכל מוכן, מפה צחורה לבנה על השולחן, וכולם מחכים ל'קידוש', ודבר ראשון שהוא עושה אחרי שהוא אומר להם 'חג שמח' - הוא שופך את היין. בוששה גדולה, אפשר 'להתעלף' מרוב בוששה. איזה צער.. רבי עקיבא איגר ראה את זה, שהוא יושב בצער, מה הוא עשה לפיכך אותו? גם הוא נתן מכה לכוס שלו וגם הוא שפך את הכוס על השולחן.. כך אותו עני נרגע, 'אני לא יחיד, יש לי זימון'. יש עוד מישהו איתי!.. נחה דעתו. (מישהו אחר היה מסתכל עליו בכאלה 'עיניים', רק מסתכל בו - וכבר היה 'מחסל' אותו במבטו.. העני היה יושב בבוששה על מקומו, היה יוצא ידי חובת 'מרור' בודא.. וכאן רבי עקיבא איגר במעשה הזה פשוט החיה אותו. כך נוהג אדם שמבין, אדם שמידותיו מתוקנות. צריכים לנוהג בחכמה. וכי מה קרה? נשפכה כוס יין? לא צריך לעשות מזה 'עסק' גדול ולצעוק ולכעוס, עד שיהיה שם גם 'עשרת המכות'..). צריכים לנוהג בחכמה ובתבונה. זה דוגמא אחת של ענין של ענוה שגדולי ישראל היו באמת מצויינים בזה.

כל אחד יחפש נגעי עצמו

והרמח"ל מונה כמה מדרגות וכמה מהלכים שיש בענייני ה'גאווה', וצריכים לדעת 'הקדמה' לפני שאנחנו לומדים את דברי ה'מסילת ישרים'. יש אחד שיושב ולומד את דברי ה'מסילת ישרים', אומר לעצמו: 'שפתיים ישן, כמה שהרב צודק, מה שהוא אמר מדרגה ראשונה - זה ראובן, והכת השניה - זה שמעון, והשלישית - זה לוי', וכך הוא 'מחפש כתובות' למי זה מתאים, ולמי זה ראוי. לא צריך 'לחפש כתובות' כל אחד יחפש על עצמו יחפש וימשמש יראה את נגעי עצמו, לא יחפש אצל חבירו. יראה היכן הוא נמצא. (לא היכן ה'חבר' שלו, ה'שכן' שלו, או ה'בוס' שלו נמצאים.. את זה ישאיר למישהו אחר שיטפל בהם).⁹

ורם לבבך ושכחת את ה' אלהיך

כך הוא אומר, "על הגאווה, מקרא מלא מזוהר ואומר: ורם לבבך ושכחת את ה' אלהיך" (דברים ח ד). אדם שחלילה לבו רם, הוא כבר שוכח את הבורא יתברך. זה לא הולך ביחד. הקב"ה אומר אני לא יכול לשכון אצל גבוהים ורמים שמחזיקים מעצמם 'מי יודע מה', אין אני והוא יכולים לדור במחיצה אחת, במקום אחד (סוטה ה.). ואדם נופל בענין הזה.

יסוד הגאווה - שחושב שיש בו יתרון על האחרים

מה זה גאווה? "הנה כלל ענין הגאווה, הוא זה שהאדם מחשיב עצמו בעצמו, ובלבבו ידמה כי לו נאווה תהלה", אומר לעצמו: 'כמה אני חשוב ונכבד, מגיע לי שיכבדו אותי!.. "ואמנם, זה יכול לימשך", זה יכול לבוא לאדם מכמה עניינים, "מסברות רבות מתחלפות, כי יש מי שיחשיב עצמו בעל שכל", הוא 'מבין' יותר מכולם, יש לו 'פקחות' ו'כשרונות' ו'הבנה' ו'שכל' יותר מכולם, "ויש מי שיחשיב עצמו נאה" ויפה ביותר, 'חד בדרא', "ויש שיחשיב עצמו

נכבד, ויש שיחשיב עצמו גדול, ויש שיחשיב עצמו חכם", ויש מחשיב עצמו בכל, שהוא גם חכם וגם נאה וכו', הכל. "כללו של דבר, כל אחד מן הדברים הטובים שבעולם אם יחשוב האדם שישנה בו, הרי הוא מסוכן מיד ליפול בשחת זה של גאווה", וכמעט אין לו תקנה.

ה'תולדות' של ה'גאווה' שונות הם

ופלאות מה שאומר כאן ה'מסילת ישרים', "אך אחרי שקבע האדם בלבו היותו חשוב וראוי לתהלה, לא תהיה התולדה היוצאת", כלומר הפירות היוצאים, "מן המחשבה הזאת, אחת בלבד", לא יהיה לזה תוצאה אחת מהגאווה הזו, "אלא תולדות רבות ומשונות תצאנה ממנה, ואפילו הפכויות נמצא בהן, ותולדות מסבה אחת, ושתייהן לדבר אחד מתכוונות", תולדות חלוקות זו מזו. "הנה ימצא גאה אחד שיחשוב בלבו שכיון שהוא ראוי לתהלה והוא מיוחד ורשום במעלתו כפי מחשבתו, ראוי לו גם כן שיתנהג בדרך מיוחד ורשום בכבוד רב, בין בלכתו, בין בשבתו, בין בקומו, בדיבורו ובכל מעשיו", כל מה שהוא עושה צריך להיות בדרך שונה מכולם, "לא ילך אלא בנחת גדול, עקבו בצד גדולו, לא ישב אלא אפרקן", הוא לא יושב כמו בני אדם רגילים, אלא תמיד הוא מוטה וסוכב, "לא יקום אלא מעט מעט כנחש, לא ידבר עם הכל אלא עם נכבדי העם", עם אנשים רגילים הוא לא מדבר כלל, הם 'שקופים' אצלו, הוא לא עונה לכל אחד ל'שלום', זה פחיתות כבוד בשבילו, רק לנכבדים. "וגם ביניהם לא ידבר אלא מאמרים קצרים כמאמרי התרפים", הכל ב'טלגרמות' קצרות, "וכל שאר מעשיו בתנועותיו, בפעולותיו, במאכלו ובמשתיו, במלבושיו ובכל דרכיו יתנהג בכבוד גדול, כאילו כל בשרו עופרת וכל עצמו אבן או חול" (בר מינן). זה סוג אחד של גאווה.

ועוד סוג אחר, "וימצא גאה אחר שיחשוב שלפי שהוא ראוי לתהילה ורב המעלות, צריך שיהיה מרגיז הארץ ושהכל ירעשו מפניו כי לא יאות שיהרסו בני האדם לדבר עמו ולבקש ממנו דבר, ואם יעפילו לעלות אליו יבהלם בקולו וברוח שפתיו יתוהם בענות להם עזות, ופניו זועפות בכל עת ובכל שעה", הוא כל הזמן 'כועס', או יראו אצלו 'חיך' אפשר לברך 'שהחיינו'.. כל ה'דיבור' שלו הוא דיבור קשה, תמיד מי שמדבר איתו צריך לצפות לאיזה 'תשובה' עוקצנית.

וסוג נוסף, "ויש גאה אחר, שיחשוב בלבו שכבר הוא כל כך גדול ומכובד, על שאי אפשר לכבוד שיתפרש ממנו ואינו צריך לו כלל, ולהראות הדבר הזה יעשה מעשים כמעשה העני ויפריז על מדותיו להראות שפלות גדול, וענוה עד אין חקר, ולבו מתנשא בקרבו לאמר, אני כל כך רם וכל כך נכבד, שכבר איני צריך לכבוד, ואין לי אלא לוותר עליו, שכבר רב הוא אצלי".

וסוף נוסף של גאוותן, "וימצא גאה אחר, שרוצה להיות נרשם הרבה במעלותיו", הוא רוצה להיות מיוחד במעלותיו, "ולהתייחד בדרכיו", שהוא יהיה מיוחד בדרכיו, "עד שלא די לו שיהללוהו כל העולם על המעלות אשר הוא חושב שיש בו", זה לא מספיק לו, כל כך הגאווה שלו גדולה עד שלא די לו במה שמהללים אותו, "אלא שרוצה שעוד ירבו להוסיף בתהלתו שהוא העניו שבעניים", הוא רוצה לירש את 'כתר הענוה'.. "ונמצא זה מתגאה בענוותו, ורוצה בכבוד על מה שמראה עצמו בורח ממנו", במה זה מתבטא? "והנה גאה כזה ישים עצמו תחת קטנים ממנו הרבה או תחת נבזים שבעם, שיחשוב להראות בזה תכלית הענוה, וכבר לא ירצה בשום תואר מתוארי הגדולה, וימאן בכל העילויים, ולבו אומר בקרבו, אין חכם ועניו כמוני בכל הארץ", גם כאלה אנשים יש.¹⁰

כבר הזכרתי מה שסיפר לי דודי הגאון רבי אברהם מונסנ ז"ל מעשה שהיה כאן בירושלים, שהיה אדם אחד מה'כת' הו' שתמיד היה 'בורח מהכבוד'. כיון שהוא ציפה לכבוד כפול. זה הסיבה של ה'ברית' שלו.. היו אומרים לו: 'נכבדו יבוא', אומר להם: 'אני עפר ואפר', והם משיבים: 'חלילה וחס, אתה גדול ונכבד'. לזה הוא חיכה. שיגידו עליו עוד שבחים ועוד שבחים. עד שיום אחד פגש אותו יהודי איש אמת, ושבו אותו אחד אומר לו: 'אני עפר ואפר רימה ותולעה'. אמר לו הרב: 'שפתיים ישן, אתה מדבר טוב.. פעם אחת אמרת את האמת כמו שצריך'.. [א"ה: ראה מגיד דבריו לעיקב ח"ב (פרשת חיי שרה תשע"ט, סוף עמוד ט והלאה). ע"ש].

כשהייתי ילד סיפר אחד משל, (ויש בזה הרבה לימוד מוסר השכל, וזה שייך לנושא שלנו). משל לאמא ובנה, שהלכו פעם ל'שוק', (הבן ביקש ללכת עם אמא ל'שוק'), ילד בן 5-6, לקחה אותו איתה. כשהלכו ל'שוק' הלכו ל'ירקן', קנו 'פירות' ו'ירקות'. באותו זמן שהילד הזה נמצא יחד עם האמא, ה'ירקן' רואה איך שהוא לוטש עיניים ומציץ למקום שמנוחים ה'דובדבנים', יש שם סלסלה מלאה 'דובדבנים', הוא מציץ, רק מסתכל - 'הציץ ונפגע'.. אמר לו הירקן: 'קח קצת'. רואה שהוא כל כך 'מתאוה'

⁹ הטעם שהאדם נברא עם שתי עיניים

כבר הזכרנו (באחד השיעורים) דברי ה'צמח צדק' ע"ה, שהוא שאל: אדם נברא בשתי עיניים, כשביל מה? הרי גם עין אחת מספיקה. (אפשר לראות בה די והותר..). כשביל מה צריכים שתי עיניים? אלא עין אחת לראות את מעלות חבירו, ועין שניה לראות את חסרונותיו שלו. אבל מה נעשה שאנחנו הופכים: בעין אחת (או בשתי עיניים..) אדם רואה את המעלות שלו, ובעין אחרת הוא רואה את החסרונות של חבירו.. 'עולם הפוך'. צריך להסתכל בדיוק להיפך. תחפש ותראה אצל החבר שלך כמה מעלות טובות יש לו. אלא שהאדם מתנהג להיפך.

¹⁰ שפתיים ישן..

הרמב"ם אומר (הלכות תשובה פ"ז ה"ג), שכמו שהאדם צריך לשוב בתשובה שלימה ממעשים שאינם הגונים, (אם חלילה מדבר 'לשון הרע', או אם נכשל בביטול תורה, חילולי שבתות וכו', לא חסר דוגמאות), כך הוא צריך לחזור בתשובה גם ממידות ודעות רעות. יתבונן בעצמו: האם הוא כועס? והאם הוא מתגאה? ואם הוא יש לו את תאוות האכילה? ומוסיף הרמב"ם: שהדברים הללו יותר קשים משאר הדברים. אם אדם חלילה לא היה נזהר במאכלות אסורות, (היה אוכל בכל מקום שיבוא.. הכל 'כשר' אצלו..), אבל מסבירים לו חומר הענין, הוא לומד לקח, והוא שב בתשובה. הוא מתחיל להשגיח תמיד על האכילה שתהיה אכילה כשירה כמו שצריך. אבל אם תבוא ותגיד לו לעבוד על המידות שלו, אלה הם דברים שקשה לו לפרוש מהם. אם אדם מתחנך ומתרגל בהם, זה עבודה קשה. צריך להשתדל ולהתאמץ. הגאון רבי ישראל סלאנט ע"ה היה אומר - כך אומרים העולם בשמו - שיותר קל ללמוד כל הש"ס כולו (כל תלמוד בבלי, ללמוד אותו מתחילה ועד סוף, כ-2700 דפים), מאשר לתקן מידה אחת כמו שצריך. (וכל אחד יתבונן בעצמו עד כמה הדברים נכונים). אבל עם כל זה אין אדם פטור. אדם חייב לעבוד ולהשתדל ולטרוח 'והבא ליטהר מסייעים בידו' (שבת קד.).

הלימוד בענייני מוסר מעורר את האדם יותר

הגאון רבי ישראל סלאנט צ"ל היה אומר, שכל לימוד שאדם לומד, (אפילו במסכת בבא קמא בפרק 'שור שנגח את הפרה'), גם זה עוזר לתיקון המידות (ע' איגרת המוסר לגרי"ס זצ"ל). אבל יש דברים שהם מסוגלים לדבר יותר, הם יכולים לפעול פעולה על הדבר עצמו. כשאדם יושב ולומד על הנושא שהוא לקוי בו, (כל אחד מכיר את נגעי לבבו), הוא לומד בספרים על הדברים הללו, על הענין של הכעס, לא חסרים על זה מדברי רבותינו. וכן לגבי ה'גאווה', אם אדם יראה איך רבותינו הפליגו בחומר הענין עד למאד בענין של הגאווה, דף שלם (ה) טרחו רבותינו במסכת סוטה בשביל זה, מי שקורא שם נבהל כמה זה חמור הענין של הגאווה.

'הבא ליטהר מסייעין בידו'

כל הדברים האלה שדיברנו עליהם, עניינים של תורה ושל תיקון המידות, הם דברים ש'קל לדבר' עליהם, אבל צריכים לעבוד עליהם, זה לא קל לקיים, אבל מי שרוצה ומי שמשתדל ומבקש ומתפלל על זה, יעזור לו, 'הבא ליטהר מסייעין בידו', זה מה שרבותינו לימדו אותנו (שבת קה.), וזה כלל גדול בתורה, וצריכים לשאוף לשלימות המידות. ה' יהיה בעזרו ברוך ה' לעולם אמן ואמן.

הסמ"ג - אחד מגדולי רבותינו הראשונים בעלי התוספות, רבי משה בן רבי יעקב מקוצי, היה לפני כ-700 שנה - וחבריו מונים את ה'גאווה' בלאו מן התורה, מי שמתגאה עובר בלאו דאורייתא, עובר על הפסוק: 'ורם לבבך ושכחת את ה' אלהיך' (דברים ח יא). כך דעת הסמ"ג (חלק הלאוין סימן סד). והוא כותב: שהוא חיבר את החיבור שלו על דעת הרמב"ם, (לפי מנין המצוות של הרמב"ם), וכשהוא גמר את הספר באו אליו בחלום מן השמים. אמרו לו: 'העיקר חסר מן הספר! נכון שטרחת וכתבת את הספר שלך, ספר המצוות, אבל עדיין החסרת את הדבר העיקרי'. הוא התפלא: 'מה חסר בספר שלי?'. כל ימיו הוא התייגע, על החיבור שלו, מה חסר בו? אמרו לו: 'העיקר חסר מן הספר - למה לא מנית את הלאו של הגאווה במנין המצוות'. והוא מספר: 'אחר כך קמתי בבוקר, ועיינתי בדבר, ומצאתי מה שאמרו רבותינו בגמרא מסכת סוטה 'אזהרה לגסי הרוח', ('אזהרה' הכוונה לאו), מי שהוא מתגאה זה לאו'. וכך דעת עוד הרבה ראשונים. אבל הרמב"ם לא מנה את זה כ'לאו'. (לא נכנס לזה). [וראה בדברי רבינו שליט"א בענין זה בספר דרופתקי דאורייתא ח"ב (סי' א ועוד). ע"ש].

העצה לענוה - אהבת כל אחד מישראל

לראות את חומר הענין של אדם שהוא מתגאה. לא אוהבים אותו לא בשמים ולא בארץ. צריך להתחנך במידת הענוה. ויש הרבה אופנים לבוא לדברים הללו, דבר ראשון: שיכניס בלבו קצת אהבה לאחרים. לא רק לבוא ב'תביעות' וב'מענות', 'תנו לי, ומגיע לי', (יש אנשים כאלה, שכל הזמן הם הולכים במהלך הזה, בא לביתו - כל בני המשפחה כשרואים אותו יורדים למקלטים.. 'עד יעבור זעם', עד שהוא יילך, ורק אז כולם יקומו ו'יצוצו'. הם מפחדים ממנו. כי כל ה'דיבורים' שלו הם ב'פקודות' ו'טרוניות' ו'גזרות', ומי שלא עושה כרצונו הוא יכול 'למתוח אותו על הקיר'...).¹¹

לשתוק בשעת הכעס

לפעמים אדם צודק, באמת עשו כנגדו 'פשע' ו'עוולה', אבל אם הוא משיב מיד בעת 'ריתחא', מי יודע מה יכול לצאת מזה. הוא יגיד מילה, והשני יחזיר כפליים.. (יצטרכו להזמין 'מכבי אש'..). לכן, תשתוק. תדחה את זה למחר. ולמחרת, אחרי שנרגעו כולם, והם כבר שקולים וצלולים בדעתם, אתה יכול לבוא ולומר לו: 'תראה אתמול כך וכך היה, וזה לא נכון והוגן'. ידברו בטוב טעם ודעת עד שיתיישבו הדברים. זה נכון גם לבני ביתו, וגם לחברים שלו. אם באמת האדם יהיה סבלן, וענוותן וותרן, הוא יחסוך לעצמו הרבה צער ועגמת נפש. יהיה לו חיים טובים ומאושרים. רק תתחנך קצת 'לשתוק'. לא להשיב מיד ולענות.

כל עבודת ה' תלויה במידות

'תורה' נדבקת במי שעובד על המידות. לאו דוקא 'תורה', אלא כל ה'עבודה' כולה, יראת שמים וכו', הכל צריך להיות במהלך הזה של התבוננות ופשפוש ומשמוש במעשים ובמידות. ואם לא יעבוד עליהם - הוא יגדל ויחיה את החיים שלו אותו דבר. ואחר כך, חלילה, עונשו קצוב לו לעולם הבא.

¹¹ לקחת, למה לא לקחת? אמר לה: 'למה את לא מבינה, ה'חופן' של ה'ירקן' גדול משלי... זה היה החשבון. לא כיון שאני 'ענוותן' ו'שפל ברכ'.. יש כאלה..

¹¹ והגמרא אומרת (גיטין ו סע"ב) שצריך להיזהר שלא להטיל אימה יתירה בתוך ביתו. ומאיפה זה מתחיל? 'מ'מידות' שאינם מתוקנות, מה'גאווה', הוא 'פוקד פקודות', מטיל אימה בתוך ביתו.

כל כך 'משתוקק', לכן אמר לו 'תיקח קצת'. אמר לו הילד: 'לא, אני לא לוקח!'. והוא ממשיך ומסתכל. אמר לו שוב פעם ה'ירקן': 'תיקח קצת, אני מרשה לך בחינם!'. אמר לו הילד: 'אני לא לוקח'. וממשיך להסתכל ולהתבונן. עד שלבסוף ה'ירקן' לקח חופן ונתן לו. ראה שכמעט אחזו 'בולמוס'.. נתן לו. אחר כך, כשחזרו הבייתה שאלה אותו האמא (את הבן): 'תגיד לי בני מחמד נפשי, לא ידעתי שאתה כל כך יכול לבלום את עצמך, ויכול להתאפק, אמרו לך פעם, פעמיים, 'תיקח', ולא